چکیده ۱۳
مقدمه ۱۷
معنای لغوی و اصطلاحی قرآن ۱۷
الف . معنای لغوی قرآن ۱۷
ب . معنای اصطلاحی قرآن ۲۰
علوم ادبی ۲۰
هدف از تحقیق ۲۱
پیشینه تحقیق ۲۱

فصل اول:

نقش قرآن در پیدایی و پیشرفت علم صرف و نحو

مقدمه ۲۵
تعریف علم صرف ۲۵
نخستین واضع علم صرف ۲۵
تعریف علم نحو ۲۶
واضع علم نحو ۲۷
اختلاط صرف و نحو در منابع اولیه ۳۳

فایده شناخت صرف و نحو ۳۴
عوامل پیدایی علم صرف و نحو ۳۵
الف) پیدایی لحن و اشتباه هنگام تلفظ جمله‌های عربی به ویژه آیات قرآن ۳۵
وجود لحن در عصر پیامبر ﷺ ۳۶
گسترش لحن پس از رحلت پیامبر ﷺ با مروری بر تاریخ ۳۷
دستور رهبران مسلمانان به فراگیری عربیت ۴۲
تدوین کتب لحن ۴۵
ب) تلاش مسلمانان برای فهم قرآن شریف ۴۷
تدوین کتاب‌های «معانی‌القرآن» ۵۰
معرفی کوتاه چهارکتاب «معانی‌القرآن» موجود ۵۸
معانی القرآن از فراء (م ۲۰۷ ق) ۵۸
معانی‌القرآن و اعرابه از زجّاج (م۳۱۱ق) ۵۸
معانی القرآن از ابوجعفر نحاس مصری (م۳۳۸ق) ۵۹
الاغفال از ابوعلی فارسی (م۳۷۷ق) ۶۰
نتیجه بحث ۶۱
تدوین کتاب‌های «اعراب القرآن» ۶۲
ارتباط کتاب‌های معانی‌القرآن با کتاب‌های إعراب‌القرآن ۷۱
انگیزه مؤلفان کتاب‌های معانی‌القرآن و اعراب‌القرآن ۷۳
ج) احتجاج بر قرائات قرآنی ۷۵
نمونه‌هایی از احتجاج بر قرائات ۷۷
سیبویه و احتجاج بر قرائات ۸۱
عدم مخالفت قرائات صحیح با قواعد صرف و نحو ۸۳
روش متفاوت قاریان و نحویان ۸۹

ارتباط علم نحو با علم قرائت ۹۲
عدم جدایی علوم مختلف ادبی و قرآنی در سده‌های اولیه اسلامی ۹۳
تکامل علم نحو در سایه قرآن ۹۳
تکامل علم نحو در عصر خلیل و سیبویه ۱۱۲
تکامل علم نحو در سایه قرآن با مروری بر الکتاب سیبویه ۱۱۶
مبنای سیبویه در توجیه آیات قرآن و تفسیر آن‌ها ۱۲۵
استناد نحویان به احادیث ۱۲۶
نتیجه فصل اول ۱۲۹

فصل دوم:

نقش قرآن در پیدایی و پیشرفت علم لغت

مقدمه ۱۳۵
تعریف لغت ۱۳۵
تعریف علم لغت ۱۳۶
وظیفه عالم لغوی ۱۳۶
معرفی کتاب‌های تدوین شده در لغت عرب و نویسندگان آن‌ها ۱۳۷
نخستین کتاب لغت عرب ۱۳۷
نویسندگان کتب لغت در قرن دوم هجری ۱۴۰
نویسندگان کتب لغت در قرن سوم هجری ۱۴۱
نویسندگان کتاب‌های لغت در قرن چهارم هجری ۱۴۹
شیوه‌های گوناگون لغویان در تدوین کتب لغت ۱۵۷
کتب غریب‌القرآن ۱۶۰
وجود واژه‌های غریب در قرآن ۱۶۰

نخستین نویسنده غریب القرآن ۱۶۴
برخی نمونه‌های مباحث لغوی و نحوی در مجازالقرآن ۱۶۵
اسامی نویسندگان غریب القرآن ۱۶۷
نویسندگان غریب الحدیث ۱۷۱
نمونه‌هایی از کتاب الفائق ۱۷۶
اثر قرآن بر لغت عرب ۱۷۷
رواج لهجه قریش و انزوای لهجه‌های قبایل دیگر ۱۷۸
نویسندگان «لغات القبائل فی‌القرآن» ۱۸۲
کتاب‌اللغات (لهجه‌های قبایل عرب) ۱۸۸
پیدایی لغت‌های جدید ۱۹۱
پیدایی جمله‌ها و عبارت‌های جدید ۱۹۴
حقیقت شرعیه ۱۹۵
عامل پیدایی کتاب‌های لغت عرب ۱۹۶
پیدایی اشتباه در تلفظ کلمات و آیات قرآن ۱۹۶
سعی مسلمانان در فهم آیات قرآن ۱۹۷
تصریح علمای لغت به هدف خود از تدوین منابع لغوی ۱۹۸
فارابی و دیوان‌الادب ۱۹۸
ازهری و تهذیب‌اللغة ۱۹۸
جوهری و الصحاح فی‌اللغة ۱۹۹
ابن فارس و الصاحبی فی فقه اللغة ۱۹۹
ثعالبی و فقه‌اللغة و سرّالعربیة ۲۰۲
راغب اصفهانی و مفردات الفاظ القرآن ۲۰۴
ابن منظور و لسان العرب ۲۰۴

فیروزآبادی و القاموس المحیط ۲۰۵
سیوطی و المزهر فی علوم اللغة و انواعها ۲۰۵
طریحی و مجمع‌البحرین ۲۰۶
زبیدی و تاج العروس ۲۰۶
ارتباط متقابل قرآن‌شناسی با لغت‌شناسی ۲۰۶
تدین علمای لغت و تقید عملی آن‌ها به قرآن و اسلام ۲۰۷
تخصص علمای لغت در قرآن شناسی و بالعکس ۲۱۱
استدلال علمای لغت به قرآن و تبیین معانی الفاظ آن ۲۱۸
قرآن فصل‌الخطابِ دانشمندان لغت ۲۱۹
بحث اصمعی با شعبه ۲۱۹
بحث اصمعی با ابوحاتم ۲۲۰
بحث ابوعمرو بن علاء با مرد مَدَنی ۲۲۰
محور بودن قرآن در مباحث لغوی ۲۲۱
شور و شوق فراوان دانش‌آموزان در کلاس‌های لغت به قصد فهم قرآن ۲۲۲
استشهاد به اشعار عرب برای فهم قرآن شریف ۲۲۳
نمونه‌هایی از مباحث لغت شناسان درباره آیات قرآنی ۲۲۶
نتیجه فصل دوم ۲۴۱

فصل سوم:

نقش قرآن درّ پیدایی و پیشرفت علم بلاغت

مقدمه ۲۴۵
تعریف علم بلاغت ۲۴۶
اهمیت علم بلاغت ۲۴۷

پیشینه علم بلاغت ۲۴۹
بلاغت در بین یونانیان..... ۲۴۹
بلاغت در بین ایرانیان..... ۲۵۰
بلاغت در بین هندیان..... ۲۵۱
بلاغت در بین عرب جاهلی..... ۲۵۱
تکامل علم بلاغت بعد از اسلام ۲۵۳
دوران پیدایی علم بلاغت..... ۲۵۳
مرحله تدوین و پیشرفت علم بلاغت..... ۲۵۹
نخستین کتاب مستقل در موضوع بلاغت..... ۲۷۷
نقش مفسران در رشد علم بلاغت..... ۲۷۹
معرفی منابع دیگری در علم بلاغت..... ۲۸۰
دوران شکوفایی علم بلاغت..... ۲۹۰
انگیزه مؤلّفان کتاب‌های علم بلاغت..... ۳۰۶
درک صحیح معانی آیات قرآن..... ۳۰۸
اثبات اعجاز قرآن کریم ۳۱۹
الف:اعتراف ولید بن مغیره به اعجاز قرآن..... ۳۲۳
ب: داستان عتبه بن ربیعه ۳۲۴
پاسخ به اشکال‌کنندگان بر قرآن با استناد به مباحث بلاغی..... ۳۲۵
کنایه در قرآن..... ۳۲۶
مجاز و اقسام آن در قرآن..... ۳۲۸
ابن قتیبه دینوری و طرح بحث مجاز..... ۳۲۸
قاضی عبدالجبار معتزلی و طرح بحث مجاز ۳۳۰
محمود بن عمر زمخشری و طرح بحث مجاز..... ۳۳۱

توجه به بحث بلاغی تشبیه ۳۳۲
سرّ تکرار در آیات قرآن..... ۳۳۴
برتری جویی در مباحث کلامی (مربوط به اسلام ودین)..... ۳۳۸
تأثیر عوامل دیگر غیر از قرآن در پیدایی علم بلاغت ۳۳۹
نتیجه فصل سوم..... ۳۴۳
چکیده به انگلیسی..... ۳۴۵
کتاب نامه..... ۳۴۹

نمایه

آیات..... ۳۷۱
اعلام..... ۳۷۸
موضوعات..... ۴۰۶